

УДК 331.52

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ЄВРОСОЮЗУ В КОНТЕКСТІ ТРУДРЕСУРСНОЇ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Бузько І.Р., д.е.н., професор, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (м. Луганськ)

Бузько І.Р. Трансформація ринку праці Євросоюзу в контексті трудових ресурсів транснаціоналізації економіки.

У статті досліджено трансформаційні процеси на європейському ринку праці, що відбуваються в умовах трудових ресурсів транснаціоналізації економіки. Проаналізовано динаміку чисельності персоналу транснаціональних компаній, здійснено аналіз основних показників розвитку європейського ринку праці: рівня зайнятості, структури зайнятого населення, рівня безробіття, структури безробітних за віковою, гендерною та територіальною ознаками. Досліджено розвиток сфери неповної та часткової зайнятості в країнах-членах Євросоюзу. Визначено вплив ТНК на спрямованість трудових ресурсів потоків в межах ринку праці ЄС. Встановлено наявність суттєвих розбіжностей в методах регулювання національних ринків праці країн ЄС. Виокремлено новий (транснаціональний) рівень регулювання європейського ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, транснаціоналізація, трудові ресурси транснаціоналізація, Європейський Союз, регулювання ринку праці.

Бузько И.Р. Трансформация рынка труда Евросоюза в контексте трудовых ресурсов транснационализации экономики.

В статье исследованы трансформационные процессы на европейском рынке труда, происходящие в условиях трудовых ресурсов транснационализации экономики. Проанализирована динамика численности персонала транснациональных компаний, осуществлен анализ основных показателей развития европейского рынка труда: уровня занятости, структуры занятого населения, уровня безработицы, структуры безработных по возрастному, гендерному и территориальному признакам. Исследовано развитие сферы неполной и частичной занятости в странах-членах Евросоюза. Определено влияние ТНК на направленность трудовых ресурсов потоков на рынке труда ЕС. Отмечено наличие существенных расхождений в методах регулирования национальных рынков труда стран ЕС. Выделен новый (транснациональный) уровень регулирования европейского рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, транснационализация, трудовые ресурсы транснационализация, Европейский Союз, регулирование рынка труда.

Buzko I. Transformation of the EU labour market in the context of labour resource of transnationalization economy.

The article examines the processes of transformation in the European labour market conditions occurring in the transnationalization of labor resource economy. Analyzed the dynamics of the number of personnel of multinational companies, analyzes the key indicators of development of the European labour market: the employment rate, the structure of the employed population, the unemployment rate, the structure of the unemployed by age, gender and territorial characteristics. Investigated the development of the scope of incomplete and part-time employment in the EU member states. The influence of TNCs on the direction of labor resource flows to the EU labour market. Noted that there are significant differences in the methods of regulation of national labour markets of the EU. Introduces a new (transnational) level of regulation of the European labour market.

Keywords: labour market, transnationalization, labour resource transnationalization, the European Union, labour market regulation.

Постановка проблеми. На сучасному етапі провідною тенденцією розвитку світової економіки є процес транснаціоналізації економічної діяльності і відповідної транснаціоналізації трудових ресурсів забезпечення. Стрімке поширення транснаціоналізаційних процесів докорінно змінює соціально-економічну структуру суспільства, виробничих відносин і, відповідно, ринку праці. В контексті транснаціоналізації економічного розвитку особливої актуальності набувають проблеми регулювання ринків праці регіональних об'єднань, що виступають рушійною силою розвитку світової економічної системи. Одним з найбільш успішних об'єднань виступає Європейський Союз, ринок праці якого зазнає суттєвих трансформацій в умовах посилення впливу транснаціональних компаній, зокрема збільшується чисельність працівників ТНК, на території об'єднання змінюється структура зайнятого населення, зростає амплітуда коливання рівнів безробіття у територіальному розрізі та за віковою ознакою, збільшується рівень часткової зайнятості та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема проблеми розвитку Європейського ринку праці в умовах посилення впливу ТНК розглядаються у наукових працях таких вчених, як С. Фішер, Е. Лібанова, Л. Лісогор, С. Півоваров, Л. Тарасевич, А. Поручник, А. Колот та ін. Питанням транснаціоналізації економічного розвитку присвячено праці А. Гальчинського, П. Баклі, М. Кассона, Дж. Даннінга, М. Портера, Ю. Макогона, Д. Лук'яненка, Л. Руденко, С. Якубовського та ін.

Одночасно функціонування економічної системи на сучасному етапі, стрімкий розвиток транснаціональних компаній, особливо в країнах Європейського Союзу, зумовлює необхідність подальших наукових досліджень сфери трудових ресурсів забезпечення європейського ринку праці з метою розробки дієвих важелів та підходів до регулювання останнього.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз трансформації європейського ринку праці в умовах посилення процесів трудових ресурсів транснаціоналізації економіки.

Виклад основного матеріалу. Виступаючи об'єктивним чинником світового розвитку і усуваючи обмеження на переміщення ресурсу праці й капіталу через національні кордони, транснаціоналізація відкриває нові можливості для розвитку економіки Євросоюзу, а відповідно і ринку праці Європейського співтовариства через зростання контактів і зв'язків у сфері економіки, торгівлі, технологій, культури, інформації тощо.

Провідною ознакою сучасного етапу транснаціоналізації є наддержавний характер операцій ТНК. Насамперед, це виявляється в значному зростанні кількості материнських компаній ТНК та їх зарубіжних філій. За даними ЮНКТАД, у 2012 р. кількість ТНК та їх філій складала 85 тис. одиниць. Транснаціональні компанії у 2012 р. контролювали більше 85% світового експорту та 90% прямих іноземних інвестицій [1, с. 28].

Традиційно лідером серед країн базування найбільших ТНК є США, найрозвинутіші країни Європи знаходяться на другому місці. Районами базування для більше ніж половини материнських транснаціональних корпорацій є Німеччина, Велика Британія, Франція, Швеція – країни-члени Євросоюзу. На вказані держави припадає також 2/3 сукупного вивозу прямих іноземних інвестицій. Сукупно близько 90% транснаціональних фірм базується в розвинутих країнах з ринковою економікою. Однак з кожним роком в процес транснаціоналізації дедалі більше залучаються фірми країн, що розвиваються, а також країн Східної та Центральної Європи [2].

Фактично визначаючи темпи розвитку європейської економіки, транснаціональні компанії здійснюють об'єктивний вплив на трансформацію ринку праці Європейського Союзу. У 2010 р. з 10 найбільших за обсягом іноземних активів транснаціональних корпорацій 7 базувались у країнах-членах Євросоюзу, надаючи робочі місця для більше ніж 830 тис. осіб у країнах базування (табл.1). При цьому у закордонних філіях провідних транснаціональних компаній Великої Британії працювали 81,6% загальної кількості працівників, Нідерландів – 84,5%, Німеччини – 54,1%, Франції – 46,7%.

Табл.1

Чисельність персоналу найбільших за обсягом іноземних активів транснаціональних корпорацій у 2010 р. [3]

№	Назва ТНК	Країна базування	Чисельність працівників, осіб
---	-----------	------------------	-------------------------------

з/п			Загальна кількість	Кількість працюючих за межами країни базування
1.	General Electric Co	США	287 000	154 000
2.	Royal Dutch Shell plc	Нідерланди/Велика Британія	97 000	82 000
3.	BP plc	Велика Британія	79 700	65 926
4.	Vodafone Group Plc	Велика Британія	84 990	65 729
5.	Toyota Motor Corporation	Японія	317 716	118 362
6.	Exxon Mobil Corporation	США	83 600	52 643
7.	Total SA	Франція	92 855	57 686
8.	Volkswagen Group	Німеччина	388 000	210 000
9.	EDF SA	Франція	158 842	54 924
10.	GDF Suez	Франція	211 413	103 865

Трансформаційні зрушення, що відбуваються на європейському ринку праці, наочно демонструють основні статистичні показники його розвитку. Так, аналіз динаміки рівня зайнятості у Європейському Союзі свідчить про поступове відновлення ринку праці у післякризові роки (рис. 1), хоча у 2012 р. рівень зайнятості у Євросоюзі становив 64,2%, що на 1,6% нижче, ніж у 2008 р.

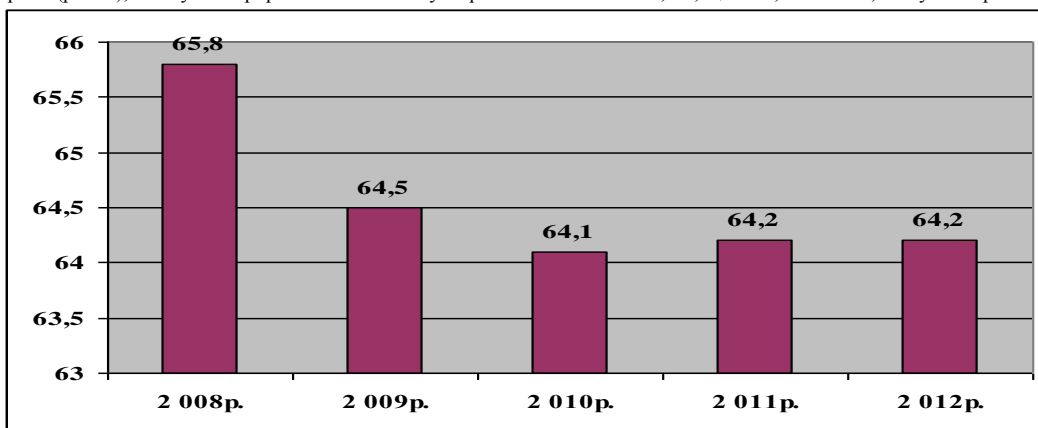

Рис. 1 Динаміка рівня зайнятості у Європейському Союзі у 2008-2012 рр., %, [4]

Якщо розглянути динаміку рівня зайнятості у покрайновому розрізі, то вказаний показник підвищувався переважно у країнах, що є материнськими для найбільших ТНК світу, зокрема у країнах ЄС: Німеччині, Великобританії, Франції, Нідерландах, Швеції, Люксембурзі, Мальті. В Греції, Португалії, Іспанії, на Кіпрі рівень зайнятості населення зменшився більше, ніж на 3%.

Трансформаційні процеси відбуваються й у структурі зайнятості населення за видами економічної діяльності. Так, спостерігається превалювання частки зайнятого населення у сфері послуг над часткою зайнятих у промисловості та сільському господарстві у 2000-2013 рр. (рис. 2). При цьому протягом досліджуваного періоду збільшення частки зайнятих у невиробничій сфері відбувалось одночасно зі скороченням відповідного показника у секторі матеріального виробництва.

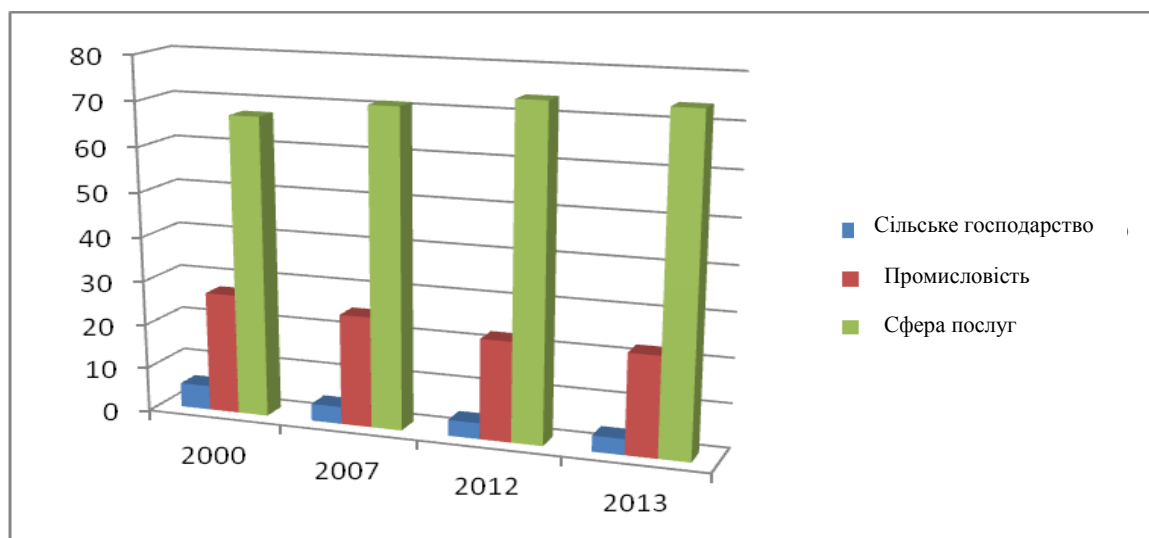

Рис. 2 Структура зайнятості у Європейському Союзі у 2000-2013 рр., %, [4]

У посткризові роки рівень безробіття у Європейському Союзі залишався досить високим і склав у 2013 р. 8,6% (рис.3). Лише у 2011 р. спостерігалось незначне скорочення рівня безробіття. Згідно з прогнозом Єврокомісії, середній рівень безробіття в Єврозоні в 2014 р. складе 12,2%, а у 2015 р. знизиться до 12,1%.

Що стосується гендерного розподілу, то у 2007-2008 рр. серед безробітного населення переважали жінки, а у 2009-2013 рр. – чоловіки. У 2012 р. рівень безробіття серед населення чоловічої статі збільшився на 0,1 % у порівнянні з попереднім роком, серед населення жіночої статі – на 0,2%.

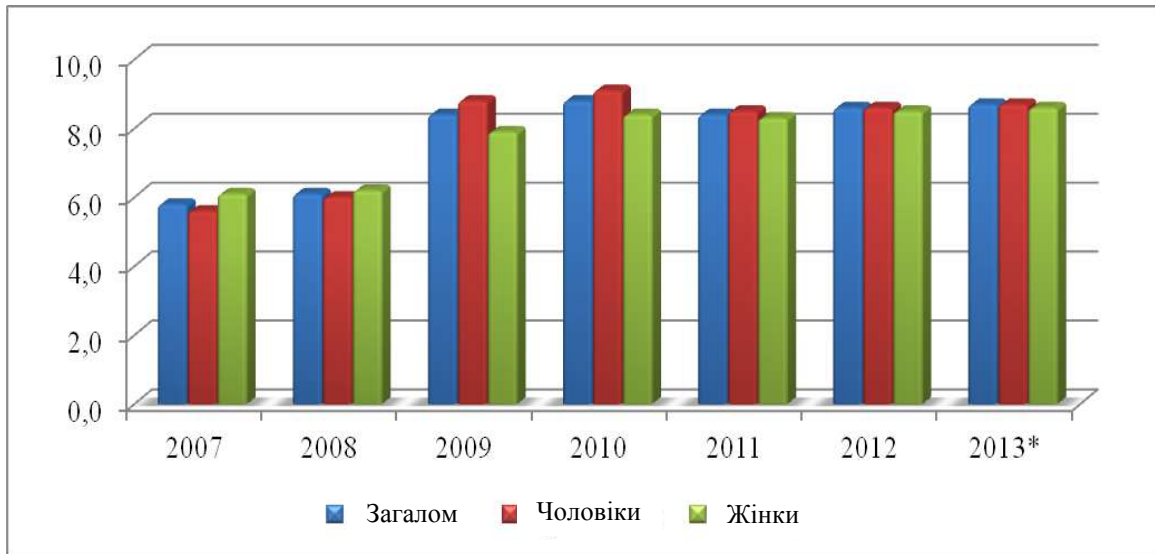

Рис. 3 Динаміка рівня безробіття у Європейському Союзі у 2007-2013 рр., %, [4]

Щодо рівня безробіття серед молоді та дорослого населення в ЄС у 2005-2013 рр., відповідно до статистичних даних, рівень безробіття серед молоді досить суттєво перевищував рівень безробіття серед дорослого населення (рис. 4). Починаючи з 2009 р., спостерігається усталена тенденція до зростання рівня безробіття серед молоді. Так, у 2013 р. у порівнянні з 2005 р. рівень безробіття серед молодого населення підвищився на 4%. Серед дорослого населення рівень безробіття протягом досліджуваного періоду підвищився на 1,5%.

Показники відсутності роботи серед молоді також дуже різняться залежно від країни. При тому, що середній показник молодіжного безробіття у єврозоні (14 країн) в 2012 р. становив 22,8%, в Іспанії та Греції роботи не мали 52,5% людей віком до 25 років. Саме ці дві країни були змушені запровадити безпрецедентні заходи економії, особливо бюджетних коштів, що, у свою чергу, стало однією з причин гальмування економічного розвитку, який є необхідним для створення нових робочих місць [5].

Слід відзначити, що високий рівень безробіття серед молоді у стратегічному вимірі може мати негативні наслідки для економік країн-членів ЄС з точки зору кількісного та якісного оновлення робочої сили.

Рис. 4 Динаміка рівня безробіття за віковою ознакою у Європейському Союзі у 2005-2013 рр., %, [4]

У територіальному розрізі найменші рівні безробіття у 2012 р. було зареєстровано в Австрії (4,8%), Німеччині (5,4%), Люксембурзі (5,5%), Голландії (6,2%), Мальті (6,6%), Румунії (6,7%) (рис.5). Найвищі показники рівня безробіття зафіксовано в країнах південної Європи - Греції та Іспанії: 26,4% та 26,3% відповідно, а також Португалії – 17,5%, Словачії – 14,5%, Латвії – 14,3%, Ірландії – 14,2%. Рівні безробіття у Франції, Польщі та Естонії є відзеркаленням середньостатистичного показника серед країн ЄС у 2012 р. – 8,9%.

У 2013 р. рівень безробіття серед країн ЄС відображає збереження тенденції до зростання показника у південних країнах європейського співтовариства, стабільну контрольовану ситуацію серед найрозвиненіших країн Євросоюзу та значний його спад у прибалтійських країнах. Невисокі темпи приросту загальних показників безробіття в ЄС забезпечуються зниженням рівня безробіття в Естонії, Словенії, Бельгії та незначною мірою в Литві й Італії.

Підвищення рівня безробіття в країнах ЄС спричинило поширення у Євросоюзі явища тимчасової та неповної зайнятості. Починаючи з 2008 р., кількість працівників, що працюють в умовах вимушеної та неповної зайнятості, зростає в 19 країнах ЄС, і це незважаючи на те, що в період економічної кризи найбільший відсоток звільнень припадає саме на тимчасових і зайнятих неповний робочий день працівників.

Частка працівників, що працюють за сумісництвом в Європейському Союзі, постійно зростає: з 15,6% у 2002 р. до 19,2% у 2012 р. Найвища частка зайнятих неповний робочий день в 2012 р. була зафіксована в Нідерландах (49,2% - найвищий показник), Великобританії, Німеччині і Швеції. Найнижчий рівень часткової зайнятості зареєстровано в Болгарії (2,2%) та Словенії (4,0%) [4].

У 2012 р. кожен четвертий працівник в Польщі працював за строковим контрактом, в Іспанії та Португалії – кожен п'ятий. Серед решти держав-членів ЄС, частка працівників, зайнятих за строковим контрактом, коливалась від 19,3% у Нідерландах до 2,6% в Литві і 1,7% в Румунії. Значний діапазон використання строкових контрактів державами-членами ЄС відображає національні практики регулювання попиту і пропозиції робочої сили.

При цьому європейський ринок праці справедливо визнається одним з найбільших центрів тяжіння іноземної робочої сили. Одним із чинників, що обумовлює інтенсифікацію вказаного процесу, є розвиток внутрішніх ринків праці ТНК, які активно реалізують стратегії обміну робочою силою між своїми філіями та компаніями. Так, в умовах трудоворесурсної транснаціоналізації економіки сформувались три основні напрямки трудоворесурсних потоків в межах європейського ринку праці:

- внутрішньорегіональні трудоворесурсні потоки з менш розвинутих країн Південної й Східної Європи – Греції, Португалії, Словенії, Угорщини, Польщі, Чехії – у високо розвинені держави Західної й Північної Європи – Францію, Велику Британію, Німеччину, Австрію, Голландію, Бельгію, Швецію, що є (як зазначалось вище) материнськими країнами для найбільших ТНК світу;
- внутрішньорегіональні трудоворесурсні потоки між високорозвиненими країнами Європи, що, переважно, мають транснаціональний характер;
- вхідні зовнішні трудоворесурсні потоки з країн Північної Африки, Індії, Пакистану та інших держав, що розвиваються, у тому числі під впливом транснаціоналізації економічної діяльності.

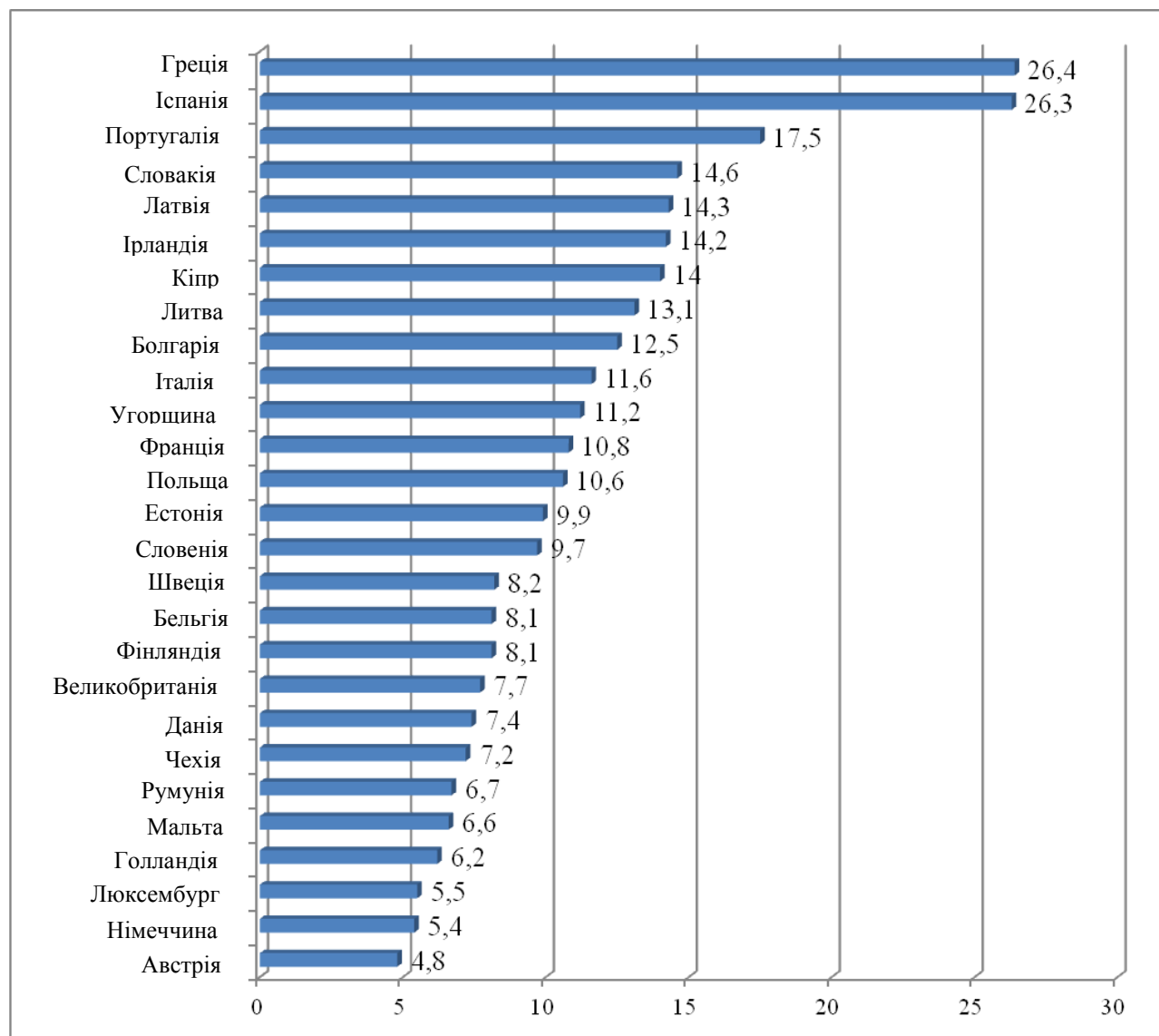

Рис. 5 Рівень безробіття в країнах-членах ЄС в 2012 р., %, [4]

Європейські країни відрізняються як за рівнем розвитку та станом ринку праці, так і за різноманітністю підходів до регулювання останнього. Так, у Франції, Німеччині та Скандинавських країнах діє досить жорстке трудове законодавство, що регулює відносини між роботодавцями та найманими працівниками з питань найму, звільнення і умов праці. Активну роль на ринку праці відіграють профспілки, що використовують різні заходи відстоювання своєї позиції - від прийняття галузевих колективних угод до страйків, проведення яких дозволено законом. Наприклад, в Німеччині до складу ради директорів компаній входять представники профспілкової організації в кількості, що є необхідною для прийняття або відхилення тих чи інших рішень.

Країни Північної Європи (Швеція, Фінляндія, Норвегія) характеризуються створенням широкої системи соціальної підтримки для всіх громадян, що фінансується за рахунок загальних доходів держави. Мета цієї системи полягає в тому, щоб зменшити нерівність і несправедливість на основі рівного доступу до базових соціальних благ. Активна політика держави в галузі зайнятості в таких країнах, як Швеція та Норвегія, спрямована на заходи з попередження безробіття в поєднанні з підтримкою безробітних.

Процес регулювання ринку праці у Великобританії, Ірландії, США, Канаді характеризується мінімальною участю держави і профспілок. Наймані працівники мають право звернутися за захистом своїх інтересів до суду або до суду з питань трудових спорів у разі, якщо роботодавець порушує умови трудового контракту. Система соціального страхування у вказаних країнах надає широкі можливості для забезпечення високого рівня виплат по безробіттю. Окрім державних програм все більшого поширення набувають різні схеми додаткового страхування з безробіття за участю недержавних фінансових організацій. У Великобританії велике значення надається професійній підготовці кадрів: діють програми для молоді, а також програми, що поєднують навчання безробітних дорослих і їх часткову зайнятість, при цьому роботодавцям, які надають робочі місця для набуття досвіду роботи безробітним, виплачуються субсидії [6].

Крім того, регулювання ринку праці в країнах Євросоюзу тісно пов'язане з системою наднаціонального регулювання діяльності ТНК. Ця система охоплює такі основні ланки:

- організаційно-правове регулювання утворення і діяльності компаній;
- сприяння транснаціоналізації господарських зв'язків та утворенню «європейських компаній»;
- проведення єдиної промислової політики; уніфікація законодавства у сфері міжфірмових господарських зв'язків та ділової практики.

Протягом останніх десятиріч у ЄС здійснено значну роботу з гармонізації умов підприємницької діяльності фірм з метою усунення обмежень щодо створення компаній у зоні ЄС. Ця гармонізація безпосереднім чином стосувалася різних аспектів діяльності ТНК та утворення їх філіалів, дочірніх компаній у країнах європейського регіону, що приймають інвестиції, і сприяла уніфікації трудових норм та умов використання праці в Євросоюзі.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна виокремити декілька сфер європейського ринку праці, в яких за умов транснаціоналізації економічного розвитку відбулись суттєві трансформації: структура зайнятості за видами економічної діяльності, структура безробітного населення за гендерною, віковою та територіальною ознаками, сфера тимчасової та неповної зайнятості, методи та напрямки регулювання ринку праці, що характеризуються посиленням розбіжностей у покрайновому розрізі.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки та узагальнення:

- у покрайновому розрізі відбувається зростання рівня зайнятості переважно в державах-членах Європейського Союзу, що є країнами базування для найбільших транснаціональних компаній світу;
- трансформуються структура зайнятості населення в ЄС шляхом підвищення частки зайнятого населення в невиробничій сфері;
- наявна чітка негативна тенденція до підвищення рівня безробіття серед молодого населення;
- відбувається розширення сфери неповної та часткової зайнятості практично у всіх країнах Євросоюзу;
- розвиток діяльності ТНК інтенсифікує процеси використання іноземної робочої сили в межах ринку праці Європейського Союзу;
- відбувається трансформація методів та заходів регулювання ринку праці відповідно до тенденцій його розвитку в тій чи іншій країні ЄС;
- в умовах трудоворесурсної транснаціоналізації економіки формується новий (транснаціональний) рівень регулювання європейського ринку праці, в рамках якого відбувається уніфікація різних аспектів діяльності ТНК.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. World Investment Report 2012 / United Nations Conference of Trade and Development. – Switzerland: United Nations Publication, 2012. – 203 р.
2. Крупнейшие ТНК в мире [Електронний ресурс] / А. Пучков // Slideshare. Режим доступа: <http://www.slideshare.net/AlexeyPuchkov/ss-11875759>
3. UNCTAD, The world's top 100 non-financial TNCs, ranked by foreign assets, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://archive.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=5823&lang=1>
4. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
5. Рівень безробіття в ЄС поновив рекорд [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2012/10/121001_eu_jobless_rate_az.shtml
6. Аверкиев О. Евросоюз: последний отчет [Електронний ресурс] - Режим доступа: http://www.spekulant.ru/modules/magazine/Evrosoyuz_poslednij_otchet.html

УДК 339.13

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Волочко А.С., аспірантка кафедри економіки підприємства Донецького національного університету, м.Донецьк, Україна

Волочко А.С. Особливості соціальних процесів та розвитку ринку праці в умовах євроінтеграції

Виявлено особливості соціального розвитку та тенденції ринку праці на сучасному етапі. Зроблено висновки про недосконалість соціально-трудових відносин, а також про низький рівень соціальної відповідальності. Відзначено нерівномірність рівня заробітної плати персоналу за регіонами та професіями. Оцінка рівня життя населення вказує на те, що у промисловості погашення заборгованості з заробітної плати відбувається незначними темпами. Оцінка регіонального розподілу видатків свідчить про неефективність структури фактичних та прогнозних видатків на розвиток людського капіталу. Зумовлено це їх невідповідністю реальним потребам галузевого та регіонального розвитку економіки країни в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: європейська інтеграція, людський капітал, соціальний розвиток, соціально-трудові відносини.

Волочко А.С. Особенности социальных процессов и развития рынка труда в условиях евроинтеграции

Вывявлены особенности социального развития и тенденции рынка труда на современном этапе. Сделаны выводы о несовершенстве социально-трудовых отношений, а также о низком уровне социальной ответственности. Отмечена неравномерность уровня заработной платы персонала по регионам и профессиям. Оценка уровня жизни населения указывает на то, что в промышленности погашение задолженности по заработной плате происходит незначительными темпами. Оценка регионального распределения расходов свидетельствует о неэффективности структуры фактических и прогнозных расходов на развитие человеческого капитала. Обусловлено это их несоответствием реальным потребностям отраслевого и регионального развития экономики страны в условиях евроинтеграции.

Ключевые слова: европейская интеграция, человеческий капитал, социальное развитие, социально-трудовые отношения.

Volochko A. Social features and labour market development in european integration

National economy social development features and labor market trends were identified at the present stage. The conclusions about the inadequacy of social and labor relations, as well as the low level of social responsibility were generalized. Unevenness of staff wages by region and professions was identified. Living Standards Assessment indicates that the industry repayment of wage arrears is insignificant rates. Evaluation of the